

**Міністерство освіти і науки України
Західноукраїнський національний університет
Юридичний факультет**

Кафедра адміністративного права
та судочинства

КУРСОВА РОБОТА

з дисципліни: «Актуальні питання адміністративного права та процесу»
на тему: «Адміністративне судочинство: ознаки та відмінності від інших
форм здійснення правосуддя»

Студентки групи ПРм-11
Вівчар Христини Іванівни

Керівник: д.ю.н., професор кафедри
адміністративного права та судочинства
Кравчук М.Ю.

Національна шкала _____
Кількість балів: _____ Оцінка:
ECTS _____

Члени комісії _____

(підпис) (прізвище та ініціали)

Тернопіль - 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ І. ПОНЯТТЯ, ЗАВДАННЯ І ПРИНЦИПИ	
АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА В УКРАЇНІ.....	5
1.1.Правова природа та завдання адміністративного судочинства.....	5
1.2.Ознаки адміністративного судочинства.....	8
1.3.Принципи адміністративного судочинства.....	10
РОЗДІЛ 2.ФОРМИ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА.....	14
2.1. Загальна та спрощена форми провадження.....	14
2.2. Характеристика процесуальної форми адміністративного судочинства.....	19
РОЗДІЛ 3. ВІДМІННІСТЬ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА	
ВІД КОНСТИТУЦІЙНОГО, ЦИВІЛЬНОГО, ГОСПОДАРСЬКОГО ТА	
КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВ.....	22
ВИСНОВКИ.....	28
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	30

ВСТУП

Адміністративне судочинство – важлива галузь права, яка регулює відносини між органами влади та громадянами, юридичними особами у сфері вирішення питань, пов'язаних із захистом прав, свобод і законних інтересів. У даній курсовій роботі розглядаються поняття, завдання та принципи адміністративного судочинства в Україні. Адміністративне судочинство є важливою складовою судової системи України та визначається особливостями та принципами, що відмежовують його від інших галузей права. Аналіз поняття, завдань і засад адміністративного судочинства в Україні є важливим для розуміння сутності та особливостей цієї галузі права, а також для забезпечення ефективного захисту прав і свобод громадян.

Актуальність обраної теми роботи обґрунтовується такими твердженнями та фактами. Насамперед предметом активних дискусій є проблеми становлення та розвитку адміністративного процесуального права, адміністративного процесу, адміністративного судочинства як складової адміністративного процесу. У зв'язку з деякими проблемами в діяльності адміністративних судів необхідно вирішити на доктринальному рівні низку організаційних питань щодо розгляду спорів між органами державної влади та громадянами, що в справді демократичному суспільстві стверджує теорія права, громадянин має можливість подати до суду на владу та на саму державу. Вітчизняні фахівці з адміністративного права виокремлюють ці категорії, оскільки основним змістом і завданнями адміністративних процесів є забезпечення дотримання принципу верховенства права у відносинах публічних органів державної влади та місцевого самоврядування з особами та громадянами.

Водночас необхідно підкреслити, що питання ефективності адміністративних судочинств, організаційного, кадрового, наукового забезпечення діяльності адміністративних судів, процес формування

ефективного адміністративного судочинства не може бути вичерпаним. По-друге, нормативні положення Конституції України щодо здійснення судової влади в порядку адміністративного судочинства є тією конституційно-правовою основою, на основі якої відбуватиметься становлення в Україні адміністративної юстиції як організаційно-правової форми реалізації права.

Об'єктом даної роботи є власне адміністративне судочинство в Україні. Предметом роботи є нормативні та правові акти, що регулюють сферу адміністративного судочинства, його завдання та форми здійснення.

Метою даної роботи є поглиблений аналіз та узагальнення інформації з даної теми з метою отримання поглибленого розуміння сутності та значення адміністративного судочинства для правової системи України. Відповідно до заданої мети маємо наступні завдання дослідження:

1. Вивчити правову природу та завдання адміністративного судочинства.
2. Простежити ознаки адміністративного судочинства.
3. Проаналізувати принципи адміністративного судочинства.
4. Дослідити загальну та спрощену форми провадження.
5. Дати характеристику процесуальній формі адміністративного судочинства.
6. Дослідити відмінність адміністративного судочинства від інших судочинств.

Методи дослідження. Методологічну основу роботи становлять: аналіз, синтез та систематизація нормативно-правових документів, наукової літератури.

Структура роботи. Робота складається із вступу, трьох розділів, п'яти підрозділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи – 33 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ПОНЯТТЯ, ЗАВДАННЯ І ПРИНЦИПИ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА В УКРАЇНІ

1.1.Правова природа та завдання адміністративного судочинства

Серед науковців немає єдиної думки щодо змісту поняття «адміністративного судочинства». Узагальнюючи найбільш поширені позиції з цього питання, на нашу думку, їх можна поділити на три основні напрями:

- адміністративне судочинство як система принципів і норм, що визначають і регулюють порядок розгляду судом публічно-правових справ;
- адміністративне судочинство як діяльність судових органів зі здійснення правосуддя у сфері управлінської діяльності;
- адміністративне судочинство як процесуальний порядок (форма) розгляду судом спорів, що виникають у сфері управління.

У чинному КАС України закріплено значення терміна «адміністративний процес», яке найбільше відповідає другій доктрині з наведених. Крім того, КАС України розрізняє поняття «адміністративний процес» та «адміністративне судочинство». Зокрема, «адміністративний процес» трактується як «діяльність адміністративних судів щодо розгляду і вирішення адміністративних справ у порядку, встановленому цим Кодексом» [14] (п. 4 ч. 1 ст. 3).

Під терміном «адміністративне судочинство» розуміються «...правовідносини, які виникають під час здійснення адміністративних процесів» [14] (п. 5 ч. 1 ст. 3).

Зі змісту попередніх понять вбачається, що процесуальна діяльність суду з розгляду та вирішення адміністративної справи є змістовим вираженням терміна «адміністративне судочинство», а правовідносини, що виникають між усіма його суб'єктами (судом, учасниками процесу) при

здійсненні судом ця діяльність, змістом якої є процесуальні права та обов'язки - вираження терміну «адміністративний процес». Взаємозв'язок між системами діяльності та правовідносинами можна абстрактно представити як «форму» та «зміст» судочинства. При цьому «зміст» цього явища виражатиметься у сукупності можливостей і потреб у вчиненні (не вчиненні) певних процесуальних дій, а «форма» — у його зовнішньому прояві та внутрішніх структурних зв'язках. Тому логічний обсяг поняття, що включає діяльність, не може істотно відрізнятися від обсягу поняття, що охоплює правовідносини (права та обов'язки). Інакше в теоретичному вимірі реальна діяльність буде відірвана від її ідеального образу або абстрактна основа цієї діяльності залишиться уявною, тобто не реалізованою на практиці.

Як наслідок, обсяг, визначений ст. 3 КАС України поняття, що виражає правовідносини всіх суб'єктів, які беруть участь у судочинстві, у формально-логічному аспекті має бути еквівалентним зазначеним у нашій роботі поняттям, що розкривають діяльність цих суб'єктів, оскільки в результаті їх вчинення реалізуються зазначені правовідносини, однак порівняльний аналіз їх значення дозволяє стверджувати, що система процесуальної діяльності учасників процесу не охоплюється жодним із них [19, с. 645].

Інші норми КАС України також не містять окремого терміна для позначення процесуальної діяльності учасників процесу, до яких належать сторони, треті особи, їх представники, секретар судового засідання, судовий виконавець, свідок, експерт, спеціаліст, перекладач тощо.

Таким чином, адміністративне судочинство в Україні спрямоване на вирішення спорів, що виникають з адміністративних правовідносин. До основних завдань адміністративного процесу в Україні належать:

1. Захист прав і свобод громадян у сфері відносин з державними органами: адміністративні суди вирішують спори між громадянами та

державними органами, що виникають з неправомірних дій чи бездіяльності державних органів.

2. Контроль за законністю та правомірністю дій державних органів і посадових осіб Суди перевіряють законність адміністративних рішень, дій чи бездіяльності державних органів і посадових осіб.

3. Розгляд справ про адміністративні правопорушення та спори: суди вирішують спори щодо адміністративних правопорушень, таких як порушення адміністративного законодавства, недотримання процедур, незаконні рішення органів влади тощо.

4. Забезпечення правової стабільності та захист інтересів держави та громадян. Адміністративні суди сприяють забезпеченню дотримання правових норм та захисту інтересів громадян і держави у сфері адміністративного права.

5. Контроль за дотриманням процесуальних вимог: суди контролюють дотримання процесуальних вимог для вирішення адміністративних справ, зокрема щодо права на справедливий суд.

Ці завдання спрямовані на забезпечення верховенства права шляхом захисту прав та інтересів громадян, держави та інших учасників адміністративних правовідносин в Україні.

1.2.Ознаки адміністративного судочинства

Не менш важливими для розкриття сутності сучасного адміністративного судочинства в Україні є його ознаки. Отже, виділимо найголовніші.

1. Це вид державної діяльності, що здійснюється виключно спеціально уповноваженими державними органами, а саме судами. Здійснення правосуддя в Україні іншими органами заборонено чинним законодавством. Делегування функцій судів, а також покладення цих функцій на інші органи чи посадових осіб не допускається (ст. 124 Конституції) [15];

2. Під адміністративним судочинством розуміється процесуальна діяльність адміністративного суду щодо публічно-правового спору, віднесеного до його юрисдикції. Ця процесуальна діяльність систематизована в стадії, зміст якої становить сукупність певних процесуальних дій, і складається з оцінки, вирішення спору по суті адміністративним судом та прийняття рішення шляхом постанови. Процесуальна діяльність суду починається з прийняття адміністративної скарги, порушення адміністративної справи та проведення підготовчих дій. Розгляд справи і вирішення спору відбуваються безпосередньо під час розгляду справи по суті. Саме на цій стадії суд заслуховує пояснення сторін, третіх осіб, їх представників та інших учасників адміністративного процесу та досліджує наявні в процесі докази, якщо учасники процесу порушують питання оскарження чи перегляду рішень, вищий суд або той самий суд (суд апеляційної, касаційної чи районної інстанції) у межах відповідного процесу (апеляційного, касаційного, процесу за винятковими обставинами, процесу за нововиявленими обставинами) здійснює перегляд таких рішень про загальні правила адміністративної процедури [12, с. 596];

3. Адміністративне судочинство характеризується процесуальною формою, визначеною адміністративно-процесуальними нормами. Іншими словами, розгляд і вирішення публічно-правового спору відбувається в певній чіткій послідовності за правилами та нормами, закріпленими в Кодексі адміністративного судочинства України. Відповідно до ст. 158 КАС України рішення, ухвалені адміністративним судом щодо спірних публічно-правових відносин, оформлюються процесуальними документами - ухвалами та постановами;

4. Організація та здійснення адміністративного судочинства ґрунтуються на конституційних та інших встановлених законом засадах (статті 7 – 14 КАС України), які є основоположними засадами здійснення адміністративного процесу;

5. Порядок здійснення адміністративного судочинства регулюється виключно нормами адміністративного судочинства, що містяться в КАС України, які визначають повноваження адміністративних судів щодо розгляду справ адміністративної юрисдикції, а також порядок здійснення адміністративного судочинства (ст. 1 КАСУ);

6. Адміністративне судочинство є засобом (примусового) судового відновлення суб'єктивних публічних прав фізичних та юридичних осіб [22, с. 672].

Отже, вищезазначені характеристики дозволяють розкрити сутність сучасних адміністративного судочинства в Україні, що, у свою чергу, допомагає визначити цей термін у цілому.

1.3. Принципи адміністративного судочинства

Принципи є однією з основоположних категорій теорії права і держави, а також дисциплін у цій галузі. Формування, стійкість і стабільність процесів, а тим більше, якщо вони є публічно-правовими відносинами, не можуть відбуватися без принципів – основоположних засад (ідей), вимог, що характеризують зміст будь-якої діяльності. Принципи права є найбільш часто використовуваною категорією, але також суперечливою та дискусійною. Сфера права та правових принципів є однією з найбільш чутливих до нових викликів глобалізації.

Отже, для забезпечення належного результату правового регулювання необхідно правильно визначити зміст фундаментальних та галузевих принципів. Слід зазначити, що:

1) основоположні принципи права виявляються, головним чином, у його моральному змісті, який має об'єктивні підстави, які повинні коригувати суб'єктивне сприйняття його змісту одностороннім і спотвореним суб'єктивним сприйняттям і розумінням ідей справедливості, рівності, свободи і гуманізму, як правило, ґрунтуються на егоїстичному прагненні задовольнити лише особисті (приватні) інтереси конкретної людини;

2) по-друге, позитивне право має враховувати та закріплювати ці фундаментальні принципи, виходячи зі змісту свого об'єктивного морального виміру, який узгоджується з фундаментальними законами природного людського спів-життя;

3) по-третє, основоположні принципи права матимуть високу позитивну дію лише тоді, коли будуть реалізовані в правовій, правоохоронній діяльності та відповідних правовідносинах, коли вони наповнені традиційним моральним змістом, тобто узгоджені з вимогами та принципами моралі, що панує в суспільстві. Це моральний вимір

фундаментальних принципів права, який забезпечує їх належну реалізацію, а також керує використанням, виконанням, дотриманням і виконанням правових норм для досягнення суспільного блага, а не приватних і часто аморальних інтересів особи або осіб.

Як і в багатьох інших питаннях, що стосуються принципів права, немає єдності поглядів у підходах до їх класифікації. Найбільш поширеним є їх поділ за обсягом на загальні, міжгалузеві, галузеві принципи та принципи правових інститутів. При цьому, на відміну від західної теорії права, де під загальними принципами розуміються принципи, що діють у всіх правових системах національної загальнотеоретичної юриспруденції, загальні принципи права, як правило, є такими, що поширюються на всю правову систему країни. і діють у всіх філіях і установах, тобто зводяться, як уже зазначалося, виключно до характеристики національної правової системи [2, с. 35-39].

Судова система є одним із основних інститутів держави, який здійснює контроль за належним виконанням іншими ланками державного механізму своїх повноважень, охороняє конституційний лад і забезпечує правопорядок у державі, а також запобігає порушенням прав громадян. громадян, відновлює їх та вживає заходів щодо запобігання таким порушенням. Принципи судочинства — це більш загальні правила поведінки певного характеру: вони прямо передбачені в законі; адресовані всім учасникам процесу; мають загальнообов'язковий характер; наділені засобами державного примусу; мають правовий механізм реалізації. Основне призначення принципів полягає в тому, що їх реалізація в судовому процесі надає йому якості правосуддя і, навпаки, їх ігнорування призводить до порушення права на судовий захист, а потім і до несправедливості судових рішень [10, с. 248].

Адміністративне судочинство - це діяльність адміністративних судів щодо розгляду та вирішення адміністративних справ у порядку,

встановленому Кодексом адміністративного судочинства України. Змістом адміністративного судочинства є здійснення правосуддя в адміністративних процесах, шляхом вирішення публічно-правових спорів. В адміністративному судочинстві, основним завданням яких є захист прав і свобод людини і громадянина, прав і законних інтересів юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин, чільне місце посідають принципи. Це первинні норми, які не ґрунтуються одна на одній, а тісно і гармонійно пов'язані між собою [27, с. 20].

Принципи функціонують не тільки як гарантії виконання завдань адміністративного судочинства, а й як гарантії дотримання його процесуальної форми. Як зазначають деякі вчені, основною функцією таких принципів є сприяння юридично правильному здійсненню прав і свобод громадян, а також виконанню обов'язків усіма учасниками процесу [24, с.269-276]. Принципи адміністративного судочинства є основними вимогами справедливої оцінки та вирішення адміністративних процесів. Принципи адміністративного судочинства закріплені в Конституції України, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та інших міжнародних договорах, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Конституція України закріплює основні засади судочинства (статті 8 і 129), які можуть бути загальними для всіх видів судочинства або притаманними лише одному виду [1]. В адміністративному судочинстві суд застосовує, зокрема, такі конституційні принципи:

- 1) верховенства права;
- 2) законність; 3
-) рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом;
- 4) змагальність сторін і свобода в наданні доказів і доведенні їх достовірності перед судом;

5) гласність судового процесу та його повне фіксування технічними засобами;

6) подання апеляційної та касаційної скарги на рішення суду, крім випадків, передбачених законом;

7) обов'язковість судових рішень.

Діяльність адміністративних судів ґрунтується як на загальних засадах судочинства, так і на галузевих засадах, тобто притаманних лише адміністративному судочинству. Особливим (галузевим) принципом, притаманним лише адміністративним процесам, є принцип офіційного з'ясування обставин справи або принцип офіційності (ст. 11 КАСУ). Важливість принципів полягає в тому, що їх реалізація в судочинстві надає їм якості правосуддя, з одного боку, а в разі ігнорування призводить до порушення права на судовий захист та незаконності судових рішень. Крім того, принципи становлять ціннісний орієнтир для тлумачення норм адміністративного судочинства при їх застосуванні, а також для усунення прогалин у них. Принципи адміністративного судочинства є нормативними [5]. Застосовуючи принцип адміністративного судочинства, недостатньо просто посилатися на нього при вирішенні того чи іншого питання, оскільки судові рішення та його мотивування будуть незрозумілі для тих, хто не знає змісту цього принципу. Якщо є нормативне положення, яке конкретизує принцип, воно має бути застосоване в судовому рішенні.

У разі порушення принципу адміністративного судочинства необхідно обов'язково з'ясувати, як це порушення може вплинути на рішення. Якщо порушення дає об'єктивну можливість засумніватися в правильності судового рішення, таке рішення не може вважатися справедливим (законним) і підлягає скасуванню в разі оскарження. В інших випадках порушення принципу адміністративного судочинства не повинно мати наслідком скасування судового рішення [26, с. 831-836].

РОЗДІЛ 2

ФОРМИ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА

2.1. Загальна та спрощена форми провадження

У правовій доктрині права та адміністративного судочинства існують різні підходи до розуміння змісту поняття «форма судочинства» і, як правило, це поняття трактується через поняття «процесуальна форма». Форма адміністративному судочинстві – це встановлена законом сукупність норм, які регулюють поведінку суду та учасників процесу при розгляді адміністративних справ і реалізуються в рамках процесуальних правовідносин. Крім того, ці норми містять визначення таких складових адміністративного судочинства: місце і час реалізації прав та обов'язків учасників процесу; докази, що спростовують або підтверджують наявність обставин, що мають значення для вирішення спору по суті; послідовність виконання процесуальних дій та їх оформлення [21, с. 144-146].

Слід зазначити, що процесуальна поведінка суду та учасників процесу суворо регламентована процесуальним законодавством. При цьому суд виконує подвійну функцію:

- 1) він сам є учасником процесу, поведінка якого також суворо регламентована процесуальними нормами;
- 2) він, як особливий і обов'язковий учасник адміністративного процесу, повинен стежити за дотриманням процесуальної форми (процесуальних норм) іншими учасниками процесу.

Таким чином, суд є гарантом реалізації процесуальної форми та ухвалення законного та обґрунтованого рішення за результатами розгляду справи. Крім того, статтею 55 Конституції України встановлено, що кожен має право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових

осіб. Водночас, відповідно до статті 124 Конституції України юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі.

Розгляд адміністративних процесів як окремої форми здійснення правосуддя передбачає наявність особливої процесуальної форми оцінки адміністративних процесів, зумовленої їх специфікою. Отже, адміністративно-процесуальну форму можна розглядати як систему спеціальних процесуальних норм щодо розгляду судом адміністративних справ. Слід зазначити, що в даному випадку мова йде про особливі правила, а не принципи. Ряд науковців дотримуються думки, що для всіх видів судових процесів принципи мають бути загальними, єдиними, а не функціонувати як система спеціальних процесуальних норм. Зрозуміло, що спори між громадянином і державою ґрунтуються на певних процесуальних засадах, закріплених у КАС України. Різниця у формах судового процесу виявляється лише в нормах, які визначають порядок дій суду та учасників процесу, їх процесуальні права та обов'язки, а також гарантії. Лише такі ознаки можуть зумовити існування будь-якої окремої форми судочинства. Переходячи до питання нормативної визначеності процесуальної форми адміністративного судочинства, важливо зазначити, що КАС України виділяє лише дві з них: загальний порядок розгляду скарг та спрощений порядок розгляду скарг, хоча насправді такі форми є значно різноманітнішими [17, с. 133-136].

Метою такого розподілу є зменшення навантаження на судову систему та гарантування принципу дотримання строків розгляду адміністративних справ.

Так, відповідно до частини третьої статті 12 КАС України всі справи розглядаються в порядку загального позовного провадження, враховуючи їх складність та інші обставини, розглядати їх у порядку спрощеного позовного провадження недоцільно. Не визначено вичерпного переліку видів адміністративних справ, які розглядаються за правилами загального

позовного провадження, лише у частині четвертій статті 12 КАС України зазначено, що спірні справи розглядаються виключно за правилами загального провадження [13]:

1) щодо оскарження правових актів, крім випадків, передбачених Кодексом;

2) оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень, якщо позивач також вимагає відшкодування завданої такими рішеннями, діями чи бездіяльністю шкоди в розмірі, що перевищує п'ятсот розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб;

3) у примусовому відчуженні земельної ділянки та іншого нерухомого майна, що на ній розташоване, у зв'язку із суспільною необхідністю;

4) оскарження рішення суб'єкта владних повноважень, на підставі якого він може вимагати стягнення коштів у розмірі, що перевищує п'ятсот розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб;

5) оскарження рішень Національної комісії з питань реабілітації у правовідносинах, що виникають із Закону України «Про реабілітацію жертв репресій комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років»;

6) оскарження індивідуальних актів Національного банку України, Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, Міністерства фінансів України, Національної комісії з цінних паперів та бірж, рішень Кабінету Міністрів України, визначених частиною першою Статті 266-1 Кодексу.

Розгляд і вирішення адміністративної справи в порядку загального позовного провадження передбачає проходження всіх стадій судового процесу, передбачених КАС України [8, с. 122-127]:

1) подати скаргу, яка відповідає всім вимогам, встановленим статтею 160 КАС України;

2) вирішення судом питання про відкриття провадження у справі (або про залишення позову без руху, повернення позову, відмову у відкритті провадження у справі), об'єднання і роз'єднання позовних вимог;

3) підготовчий процес, під час якого учасники процесу подають до суду заяви по суті справи, а також клопотання з процесуальних питань.

У підготовчому провадженні суд проводить підготовче засідання, в якому розглядає клопотання учасників справи, вирішує питання про залучення третіх осіб, витребування доказів, призначення експертиз, примирення сторін, колегіальний розгляд справи та інші процесуальні питання. За результатами підготовчого засідання суд може залишити скаргу без розгляду, припинити провадження у справі або припинити підготовче провадження і призначити справу по суті, якщо відповідач визнає позов;

4) розгляд справи по суті включає такі стадії: відкриття розгляду справи по суті (встановлення явки учасників, оголошення складу суду, роз'яснення учасникам їх прав та обов'язків, розгляд клопотань); з'ясування обставин справи та дослідження доказів (вступне слово учасників, запитання, дослідження доказів судом, додаткові пояснення учасників); судові дебати (заключні промови учасників, коментарі); 5) суд виносить рішення по суті.

Слід зазначити, що загальний порядок оскарження, регламентований КАС України, відповідає загальному характеру розгляду скарг у цивільних справах, основоположним принципом яких є змагальність сторін.

Спрощений порядок оскарження відповідно до частини другої статті 12 КАС України призначений для розгляду справ меншої складності та інших справ, для яких швидке вирішення справи є пріоритетним. Слід зазначити, що поняття «справи меншої складності» є оціночним, законодавець не запроваджує вичерпного переліку видів таких справ, а лише у частині шостій статті 12 КАС України передбачає 11 категорій таких справ, меншої складності для цілей Кодексу, у тому числі: прийняття, переміщення та звільнення з державної служби; заклик до бездіяльності державних службовців у сфері доступу до інформації; оскарження громадянами рішень, дій чи бездіяльності посадових осіб щодо соціальних виплат; припинення

підприємницької діяльності фізичної особи - підприємця або юридичної особи за заявою до органу або скасування її державної реєстрації; при в'їзді (виїзді) на тимчасово окуповану територію; оскарження рішень суб'єкта владних повноважень, на підставі яких можливе стягнення коштів у розмірі до 100 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб; стягнення грошових сум за рішеннями суб'єкта владних повноважень, строк оскарження яких минув; при оскарженні повністю або частково нормативного акта, прийнятого на виконання акта, визнаного судом незаконним і таким, що втратив чинність; про перебування іноземців або осіб без громадянства на території України [11].

Водночас для окремих категорій малозначних справ законодавець передбачив особливості процесуального розгляду або особливості процесуальної форми в рамках спрощеного провадження. Розгляд справи в порядку спрощеного провадження здійснюється за клопотання позивача, яке подається в письмовій формі разом зі скаргою. Частиною 2 статті 258 КАС України передбачено, що така заява має стосуватися всього обсягу позовних вимог, інакше суд повертає її без розгляду. Відповідач, у свою чергу, може заявляти заперечення проти розгляду справи в порядку спрощеного позовного провадження. За результатами розгляду зазначених клопотань і заяв суд ухвалює рішення про розгляд справи в порядку спрощеного або загального позовного провадження [28, с. 165-173].

Розгляд справи у порядку спрощеного позовного провадження здійснюється судом за правилами, встановленими КАС України для розгляду справ за правилами загального позовного провадження з ознаками, визначеними даним Кодексом.

2.2. Характеристика процесуальної форми адміністративного судочинства

Адміністративному процесуальному праву властивий такий самий метод правового регулювання, як і господарському процесуальному праву, цивільному процесуальному – імперативно-диспозитивним. Проте імперативні основи значно ширші, ніж у цивільному процесуальному праві та господарському процесуальному праві. Суд має ширші повноваження щодо самостійного збирання доказів, вжиття заходів забезпечення позову та застосування заходів процесуального примусу і менше пов'язане зі змістом клопотання, апеляційної та касаційної скарги.

У минулому навіть наявність однакового методу правового регулювання не завадило багатьом науковцям визнати господарське процесуальне право самостійною галуззю права. Було б дивно, якби відповідний аргумент став вирішальним в обґрунтуванні самостійності адміністративно-процесуального права, яке містить набагато більше відмінностей у питаннях правового регулювання з цивільним процесуальним правом, ніж виявляється при порівнянні питань правового регулювання цивільного права [6, с. 117-121].

Особливої уваги в рамках самостійного теоретичного дослідження заслуговує метод правового регулювання права адміністративного судочинства. Єдність матерії і методу характеризує не всі галузі права. Виникають нові галузі, розділені за суб'єктами, і відповідний метод регулювання відносин може бути змішаним або не мати чіткого змісту в деяких галузях, або в кількох галузях один метод може бути ідентичним. Правові принципи, виражаючи інтелектуально-вольовий зміст галузі, стають носіями унікального якісного методу і механізму регулювання, вирішальними концентрованими показниками правової характеристики галузі. Процесуальна форма діяльності суду при розгляді та вирішенні

адміністративних спорів ґрунтується на принципі судочинства з обмеженою конкуренцією сторін, що виявляється у здійсненні судом своїх повноважень у зміні предмета чи підстави позову у справі, що розглядається та вирішується у справі, інтереси фізичної чи юридичної особи, витребування необхідних доказів на всіх стадіях адміністративного процесу, від початку процесу до входу суду в нарадчу кімнату, моніторинг адміністративних актів сторін, забезпечення проведення процедур примирення, вжиття заходів примусу до учасників процесу та інших осіб, у тому числі обмеження слова, зобов'язання про явку, примусовий привід, постановлення окремих ухвал [29, с. 57-63].

Принцип здійснення правосуддя лише господарським судом є принципом окремого інституту господарського процесуального права (інституту підсудності господарських судів), а не галузі права в цілому. Принципи доступності правосуддя та права бути почутим притаманні не лише господарським, а й цивільним та адміністративним процесам. Друге випливає з положень Конвенції про захист прав людини і свободи 1950 р. У країнах Європейського Союзу охоплюється не тільки весь судовий процес, а й адміністративні процедури. Текст ЦПК України не містить формулювань принципів права, які суттєво відрізняються від формулювань ГПК України.

КАС України передбачає законодавчо сформульований принцип, який є істотним для характеристики адміністративного судочинства і відсутній у цивільному процесуальному праві. Мова йде про принцип змагальності та рівності сторін в адміністративних процесах за активної ролі суду. Є всі підстави стверджувати, що адміністративно-процесуальне право містить основний правовий інститут цієї галузі права, тобто з практичної точки зору питання про самостійність адміністративно-процесуального права не стоїть [3, с. 412].

У судовій практиці воно давно вирішено позитивно. Проте місце розташування нормативного матеріалу, класифікація галузі права не є

визначальним для головного інтересу юристів – захисту прав фізичних та юридичних осіб.

У законодавстві держав, заснованому на англійській правовій традиції, норми, що регулюють захист прав і законних інтересів, зумовлених публічними правовідносинами, містяться в нормах, присвячених цивільному процесу. Вибір техніко-правової моделі залежить від рішення законодавця і такий вибір не визначає якість правосуддя у випадках спору між невладним і владним суб'єктом публічно-правових відносин.

Ефективність судового захисту прав фізичних та юридичних осіб залежить від змісту нормативного матеріалу, а не від його місце знаходження. Характеризуючи право, не можна не враховувати правову дійсність, зокрема Кодекс адміністративного судочинства України, який має самостійний предмет правового регулювання та будує регулювання на основі принципів, відсутніх в інших галузях процесуального права. Це дає вагомі підстави стверджувати, що сформувалася самостійна галузь процесуального права - право адміністративного процесу, а отже, і самостійна процесуальна форма адміністративного судочинства.

РОЗДІЛ 3

ВІДМІННІСТЬ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА ВІД КОНСТИТУЦІЙНОГО, ЦИВІЛЬНОГО, ГОСПОДАРСЬКОГО ТА КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВ

В єдиній системі правосуддя України діє адміністративне судочинство. З цього випливає, що необхідно з'ясувати питання про відмінність адміністративних судочинства від інших видів судочинств. Кожен вид судочинства має на меті виконання певного, властивого тільки йому завдання, підпорядкованого загальному завданню судочинства, тобто захисту прав, свобод та інтересів особи [1, с. 91-101]:

- конституційне: контроль за конституційністю актів судочинства. верховна влада;
- кримінально-правове: встановлення винуватості чи невинуватості особи у вчиненні злочину, захист прав, свобод та інтересів суспільства і держави від злочинних посягань;
- цивільне, господарське: вирішення приватно-правових спорів між сторонами;
- адміністративне: захист свобод та інтересів особи у публічно-правових відносинах від порушень з боку органів влади.

Безпосереднім завданням адміністративного судочинства є вирішення адміністративних і судових спорів, що виникають у зв'язку із захистом прав та інтересів фізичних і юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку суб'єктів владних повноважень. Водночас існують певні труднощі захисту у сфері таких відносин.

По-перше, суспільні відносини виникають проти волі іншої сторони, в деяких випадках вони пов'язані з підлеглістю або підпорядкованістю осіб у цих відносинах, і в результаті особа, яка потребує захисту, стикається з потужним адміністративним апаратом.

По-друге, об'єктивно при виконанні законів суб'єкти владних повноважень жорстко пов'язані з правовою базою, тому не виключено, що вони можуть здійснювати дії, приймати нормативні акти, що суперечать правам та інтересам особи, обґрунтовуючи це інтересами держави [25, с. 161-164].

У зв'язку з цим сторонам надаються нерівні можливості як у визначенні поведінки, так і в захисті власних прав та інтересів. Усунути ці нерівності та позначити адміністративні процеси з їх спеціальними критеріями оцінки рішень, дій чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень, спеціальними заходами забезпечення адміністративного позову є спеціальними повноваженнями адміністративного суду. Дії адміністративних судів зрештою змусять суб'єктів владних повноважень не лише керуватися законом, але й навчити їх тлумачити закон, а не шукати ту букву закону, яка їм вигідна.

Предметом судового захисту є суспільні відносини, що виникають з метою розгляду адміністративного провадження за скаргами заінтересованої особи. Інакше кажучи, обсяг судового захисту обмежується скаргами, які спрямовані на відновлення порушеного права або усунення причин і перешкод, що перешкоджають реалізації прав та інтересів. Об'єктом судового захисту в справах адміністративного судочинства є правовідносини, що виникають у зв'язку з реалізацією заінтересованими особами права на судовий захист.

Тематична сфера адміністративного судочинства характеризується оцінкою рішень (акти управління), дії чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень в адміністративних процесах. Іншими словами, обов'язковою стороною в таких спорах має бути представник публічної адміністрації. Ці характеристики та особливості відокремлюють адміністративні процеси від інших форм правосуддя та водночас зумовлюють необхідність розмежування юрисдикції судів в Україні [20, с. 924].

Складними залишаються питання розмежування предмета адміністративної та конституційної, адміністративної та кримінальної, адміністративної та цивільної чи господарської юрисдикцій. Адже предмет перевірки та стандарт її оцінки в адміністративній та конституційній юрисдикції можуть частково збігатися, особливо це стосується визнання законів такими, що не відповідають Конституції України. Предмет адміністративної та кримінальної юрисдикції розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність органів дізнання, досудового слідства та прокуратури також збігається, але вирішується судом кримінальної юрисдикції.

При відмежуванні адміністративної юрисдикції від цивільної чи господарської юрисдикції проблематичним з теоретичної точки зору є визначення компетентного суду у справах про відшкодування матеріальної чи моральної шкоди, заподіяної рішеннями, діями чи бездіяльністю посадових осіб. Законодавець встановлює, що позови про відшкодування такої шкоди розглядатимуться адміністративним судом, якщо вони подані в одному процесі, що потребує вирішення публічно-правового спору. В іншому випадку позови про відшкодування шкоди вирішуються в порядку цивільного або господарського судочинства (ч. 2 ст. 21 КАСУ).

Конституційний процес порівняно з процесом здійснення кримінального, цивільного, господарського та адміністративного судочинства має такі основні відмінності [16, с. 204-212]:

- здійснюється на підставі та у формі, визначеній нормативним актом більшої юридичної сили - Конституцією, норми яких визначено Законом «Про Конституційний Суд України», Правилами внутрішнього розпорядку Конституційного Суду. Направлення інших видів судових справ регулюється законодавчими нормативно-правовими актами - Кодексом адміністративного судочинства, Цивільним процесуальним Кодексом України, Господарським Кодексом, Кримінально-процесуальним Кодексом;

– підставою виникнення, зміни та припинення відносин у сфері конституційного процесу є правовий конфлікт, визначений конституційними нормами. Підстави виникнення, зміни та припинення відносин у сфері здійснення інших форм правосуддя визначаються нормами відповідної галузі матеріального права;

– питання звернення до Конституційного Суду визначаються Основним Законом, оскарження справ до судів загальної юрисдикції, спеціалізованих судів - з відповідними процесуальними нормативно-правовими актами - кодексами;

– процесуальна форма закінчення провадження в Конституційному Суді визначається Конституцією. Це рішення, виконання якого є обов'язковим на території України (ст. 150 Конституції). Рішення Конституційного Суду є остаточними і обов'язковими до виконання та оскарженню не підлягають, на відміну від ухвал, рішень чи вироків судів інших юрисдикцій, які можуть бути оскаржені чи опротестовані у апеляційній чи касаційній формі;

– рішення Конституційного Суду можуть змінити судову практику, яка не відповідає Основному Закону. Процес перевірки конституційності нормативно-правового акта здійснюється незалежно від конкретних кримінальних, цивільних, господарських чи адміністративних процесів, оцінка яких входить до компетенції інших судів.

При цьому конституційні процеси мають і спільні риси інші форми здійснення правосуддя: процесуальна форма здійснення правосуддя; пов'язані з вирішенням юридичного питання; його учасники зацікавлені у вирішенні справи; процесуальний порядок закріплюється в офіційних документах, форма яких визначається законом; здійснюється послідовно, вона є етапною. Якщо за критерій розмежування взяти обов'язок доведення (вид практичної діяльності, спрямований на пізнання всіх істотних і важливих обставин для прийняття правильного рішення), то в

адміністративному процесі він віднесений до учасників адміністративного судочинства (частина 1 статті 71 КАСУ) [4, с. 616].

Проте в адміністративних процедурах щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень обов'язок доказування правомірності свого рішення покладається на відповідача (ч. 2 ст. 71 КАСУ). Крім того, у випадках, коли особа, яка бере участь у справі, не може самотійно надати докази, суд сприяє виконанню цього обов'язку та витребує необхідні докази (ч. 3 ст. 71 КАСУ), оскільки тягар збирання доказів, на відміну від цивільного судочинства, не тільки на сторонах.

В адміністративному судочинстві позивачем, як правило, є фізична чи юридична особа, а значна частина доказових матеріалів знаходиться у відповідача, суб'єкта владних повноважень, що не сприяє позивачу у зборі необхідних матеріалів, доказів. Крім того, громадянин, який не знає бюрократичного механізму, погано розуміє докази, які можуть підтвердити обставини, на які він посиляється. У зв'язку з цим на суб'єкта владних повноважень покладається обов'язок надати суду всі наявні у нього документи і матеріали, які можуть слугувати доказами у процесі. Збирання доказів у процесах управління також покладається на суб'єкта владних повноважень, крім випадків, коли об'єкт оскарження та заінтересована особа доведуть обставини, виходячи з мотивів своєї скарги або відмови. У цивільно-правовому провадженні збирання доказів та їх оцінка також покладаються на орган або посадову особу, уповноважену розглядати та вирішувати справи про адміністративні правопорушення, наприклад, складання протоколу про адміністративне правопорушення, в якому фіксується практика правопорушення та є джерелом доказів, здійснюється за належною формою та змістом (ст. 256 КУпАП), встановленими законом уповноваженими посадовими особами або працівниками (ст. 255 КУпАП) [23, с. 868-887].

На відміну від кримінального закріплення презумпції невинуватості (ч. 2 ст. 2 КК України), в адміністративному судочинстві аналіз цих норм дозволяє стверджувати про наявність презумпції правомірності дій винного, об'єкта оскарження, заінтересованої особи, винного у адміністративному правопорушенні, вимоги якого визнані законними, доки в результаті розгляду та вирішення адміністративного провадження не буде доведено протилежне [5].

Однією з найважливіших засад права на захист є презумпція благонадійності громадянина та її правовий варіант – презумпція невинуватості. «Презумпція невинуватості» суб'єкта владних повноважень відповідача, яка означає припущення, що викладені позивачем обставини справи щодо рішення, дій, бездіяльності та порушення права, свободи чи інтересу відповідача є істинними, доки відповідач не спростує їх на основі доказів.

Проте презумпція невинуватості не є абсолютною, зазначають, що в усіх випадках суд зобов'язаний ухвалити справедливе рішення, що ґрунтується на обставинах, повно та вичерпно з'ясованих в адміністративному провадженні, підтверджених доказами, які були досліджені в судовому засіданні (ч.3 ст.159 КАСУ).

ВИСНОВКИ

Отже, за результатами дослідження можна зробити такі висновки. Адміністративне судочинство в Україні є важливою галуззю права, яка забезпечує захист прав, свобод і законних інтересів громадян від дій органів влади. У даній курсовій роботі розглянуто поняття, ознаки та принципи адміністративного процесу, що дало змогу висвітлити основні аспекти даної галузі права.

Досліджено, що поняття адміністративного судочинства - це галузь права, яка регулює відносини між органами державної влади та громадянами, юридичними особами у сфері вирішення питань, пов'язаних з діяльністю країни. До завдань адміністративного процесу входить захист прав та інтересів громадян, контроль за діяльністю органів влади та вирішення спорів у сфері публічного права.

Принципи адміністративного судочинства забезпечують прозорість, відкритість та об'єктивність судового процесу, гарантують право на справедливий суд та дотримання процесуальних строків.

Адміністративні судочинства в Україні відіграють фундаментальну роль у забезпеченні правового режиму та захисту прав громадян. Їх ефективність залежить від дотримання встановлених принципів і виконання обов'язків, передбачених законом.

Дослідження поняття, атрибутів і принципів адміністративного судочинства сприяє розумінню його значення в правовій системі країни та визначенню шляхів підвищення його ефективності. Основний висновок, що випливає з аналізу адміністративного судочинства як важливого інституту здійснення судової влади полягає в тому, що розвиток цього інституту взаємопов'язаний із здійсненням судової реформи, яка охоплює питання судоустрою та здійснення судочинства. Формування адміністративних судів відповідає потребам побудови правової держави, в якій повинні бути

встановлені та забезпечені публічні інтереси, що означає необхідність забезпечення державою судово-правового захисту суб'єктивних публічних прав і свобод громадян. та юридичних осіб.

Проаналізовано, що адміністративне судочинство - вид адміністративного процесу, який поєднує послідовні процесуальні дії уповноваженого суб'єкта щодо розгляду та вирішення окремих конкретних справ безспірного (неконфліктного) характеру з метою задоволення законних прав та інтересів фізичних та юридичних осіб. Сутність судового рішення в адміністративній справі полягає в тому, що воно є основним і найважливішим актом правосуддя, який вирішує адміністративну справу по суті, містить державний та індивідуально-специфічний порядок застосування норм права до фактів і права до відносини, що виникають у судовому порядку, прийнятому в установленому законом процесуальному порядку від імені держави і спрямовані на захист прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин та захист від порушень органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими і службовими особами та іншими суб'єктами, які здійснюють повноваження та управлінські функції на основі законодавства, у тому числі на виконання делегованих повноважень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авер'янов В. Б. Адміністративне судочинство в Україні: проблеми правового регулювання / В.Б. Авер'янов, Д.М. Лук'янець, Ю.С. Педько // Судова апеляція. 2022. № 4. С. 91–101.
2. Авер'янов В. Б. Чи забезпечить вітчизняне адміністративне судочинство верховенство права / В. Авер'янов, Д. Лук'янець, Ю. Педько // Віче. 2020. № 7–8. С. 35–39.
3. Адміністративний процес: навч. посіб. / Салманова О. Ю. та ін. Харків : ХНУВС, 2022. – 412 с.
4. Адміністративне право України (загальна частина): навч. посіб. / Остапенко О. І. та ін.; [Вид. 2-е, доп.] Львів: СПОЛОМ, 2021. 616 с.
5. Бітов А. І. Характеристика процесуальної форми адміністративного судочинства. URL:
<http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle>
6. Вовк В. Вплив характеру адміністративних справ на процесуальну форму адміністративного судочинства. *Juris Europensis Scientia*. 2020. № 4. С. 117–121.
7. Демченко М. Спрошене позовне провадження в адміністративному процесі. URL: <https://femida.ua/advice/sproshhene-pozovne-provazhennya-v-administrativnomu-protsesi/>.
8. Дорохіна Ю. А. Розгляд справ в адміністративному судочинстві за правилами спрощеного позовного провадження. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: «Юридичні науки». 2020. № 4. С. 122–127.
9. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 07.07.2010 р. № 2453-VI у редакції Закону № 192-VIII від 12.02.2015 р. // Відомості Верховної Ради України. 2015. № 18, № 19–20. С.132. (дата звернення 28.04.2024).

10. Засади адміністративного судочинства (сучасний український контекст): монографія / Н. Б. Писаренко. Харків : Право, 2019. 248 с.
11. Змисла М. Загальне та спрощене позовне провадження в адміністративному судочинстві: ознаки та відмінності. URL: https://ena.lpnu.ua/bitstream/ntb/50136/2/2018_Zmisla_M-Zahalne_ta_sproshchene_pozovne_63-65.pdf.
12. Ковалів М. В. Адміністративне судочинство: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2019. 596 с.
13. Ковалів М. В., Стахура І.Б. Принципи адміністративного судочинства: поняття, зміст, система. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream>
14. Кодекс адміністративного судочинства України. Відомості Верховної Ради України. 2005. №№ 35–36, № 37. Ст. 446. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show> (дата звернення 24.04.2024).
15. Конституція України. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/> (дата звернення 01.05.2024).
16. Малихіна В.В. Особливості адміністративно-процесуальної юрисдикції / В.В. Малихіна // Наук. вісник Дніпропетровського держ. університету внутр. справ. 2019. № 1. С. 204–212.
17. Маруліна Л. О. Сутність та форми позовного провадження в адміністративному судочинстві України. Науковий вісник публічного та приватного права. 2020. № 4. С. 133–136.
18. Миколенко О. І. Процесуальна форма в адміністративному судочинстві та проблеми законотворчості в Україні. Правова держава. 2020. № 29. С. 50–57.
19. Науково-практичний коментар Кодексу адміністративного судочинства / За заг. ред. Чубенка А. Г. – Київ: Видавничий дім «Професіонал», 2023. – 645 с.

20. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України / за ред. С. В. Ківалова, С. І. Кравченко. – Одеса : Фенікс, 2020 – 924 с.

21. Палій Є. А. Значення та особливості спрощених проваджень в адміністративному судочинстві України. Юридичний науковий електронний журнал. 2019. № 1. С. 144–146.

22. Пасенюк О.М. Адміністративне судочинство України: підручник Київ: Юрінком Інтер, 2019. 672 с.

23. Перунова О. М., Леонтьєва Л. В. Поняття, значення та складники процесуальної форми цивільного судочинства. Modern researches: progress of the legislation of Ukraine and experience of the European Union: Collective monograph. Riga: Izdevniecība “Baltija Publishing”. 2020. P. 2. С. 868–887.

24. Писаренко Н.Б. Адміністративний процес та адміністративне судочинство: до питання про співвідношення правових категорій / Н.Б. Писаренко // Адміністративне право і процес. 2019. № 1. С. 269–276.

25. Поворознюк М. І. Ознаки позовного провадження як процесуальної сфери реалізації права на захист в адміністративному суді. Часопис Київського університету права. 2020. № 2. С. 161–164.

26. Роженко Д.В. Поняття й ознаки адміністративного судочинства та місце у ньому письмового провадження / Д.В. Роженко // Форум права. 2021. № 1. С. 831–836.

27. Руденко А.В. Адміністративне судочинство: становлення та здійснення: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / А.В. Руденко. Харків, 2020. 20 с.

28. Тарасюк А.Ю. Характеристика адміністративної юстиції у працях провідних вітчизняних вчених / А.Ю. Тарасюк // Адміністративне право і процес. 2022. № 1 (15). С. 165–173.

29. Черникова А. О. Проблемні питання диференціації процесуальної форми адміністративного судочинства України та шляхи їх вирішення. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2022. № 3. С. 57–63.